ISSN: 2181-1741 (print)
ISNN: 2181-1725 (online)
2025 / № 3. 1-3

FILOLOGIK TADQIQOTLAR:
TIL
ADABIYOT
TA'LIM

Philological research:
LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

Филологические исследования:
ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

pholologicalresearch.uz

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2025/ № 3. 1-3

Termiz – 2025

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020-yil 19-oktyabrda 1122 raqami bilan ro‘yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko‘chirma va ma’lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko‘chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 28.09.2025
Qog‘oz bichimi: 70x85
Bosma tabog‘i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog‘ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko‘chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko‘chasi, 43.
Telefon: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisod fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY’ATI:

Bekpo‘lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o‘rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas’ul muharrir)
O‘ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Normat Yo‘ldoshev, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)
Asqar Eshmo‘minov, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.f.d., dotsent, (PhD) (O‘zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To‘raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 28.09.2025
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
https://journaltersu.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ, доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 28.09.2025
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV, doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, PhD (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, PhD (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, PhD (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, PhD (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, PhD (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, PhD (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, PhD (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, PhD (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, PhD (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, PhD (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, PhD (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, PhD (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, PhD (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, PhD (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

М У Н Д А Р И Ж А

TILSHUNOSLIK

XUDOYBERGANOVA DURDONA
Metaforalar shakllanishida antropotsentrik omillarning o‘rni 7

ЛУТФУЛЛАЕВА ДУРДОНА
Aksiolingvistikada qadriyat tushunchasi va uning turlari 10

SOBIROV ABDULHAY SHUKUROVICH
Andijon dialektal zonasi haqida 16

HAKIMOV MUHAMMADXON XO‘JAXOVICH
Genderoleksemalarning nominativ farqlanishi 20

QO‘ZIYEV UMIDJON YANDASHALIYEVICH
Dunyo tilshunosligida o‘zlashma so‘zlarga munosabat masalasi 25

ДУСТМУРОДОВ МАЪРУФЖОН МАНСУР ЎҒЛИ
Уйғур хоқонлиги даври ёдномалари туркумидан:
тариат (ТЭРХ) битиги ҳақида баъзи мулоҳазалар 28

UBAYDULLAYEV ALISHER ABDUSALOMOVICH
Ogahiy tarjimasidagi «Guliston» qo‘lyozmasining lingvistik tahlili 33

XUJAMKULOVA MAXBUBA BOBONAZAROVNA
Badiiy matnning presuppozitiv tahlili 38

XOLNAZAROV UMID ERKINOVICH
Tog‘ay Murod nasriy nutqida metaforaning statistik tahlili 42

SHAYMARDANOVA AZIZA RAIMJANOVNA
Lingvistik kodlar aralashuvi tushunchasi va uning
lakunarlik hodisasini bartaraf etishdagi imkoniyatlari 48

ESHNIYOZOVA GULHAYO HAMROQUL QIZI
Halima Xudoyberdiyeva she’rlarida badiiy
san’atlarni qo‘llash mahorati 51

SULAYMONOV BOBIR
Izoh tipidagi o‘quv lug‘atlarda leksikografik
semantizatsiyaga qo‘yiladigan talablar 55

BOYSARIYEVA SAODAT
Morfem o‘quv lug‘atining amaliy jihatlari 58

DAVIDOV YUNUS JUMMAYEVICH
Badiiy asarlarda ko‘pma’nolilikning uslubiy xususiyati 61

ZARIPOVA MATLUBA QULFITDINOVNA
O‘zbek va rus tillarda tarjimaning lingvokulturologik
va peyorativlik muammolari 64

AZIZ AMINI
Frazeologik birliklarning o‘rganilishi va ularning leksikografik
xususiyatlari (Afg‘oniston o‘zbek dehqonlari nutqi misolida) 66

МУНДАРИЖА

ALLAMURATOVA XOSIYAT
O‘zbek antroponimikasida apotropeik komponentlarning
sodda va qo‘shma ismlarda ifodalanishi 69

РАДЖАПОВА НАТАЛЬЯ БАЗАРОВНА
Синонимические отношения в словах с
гендерными признаками узбекского языка 73

HATAMOV ZIYODIN MAMADULLAYEVICH
Badiiy uslubda modal so‘zlarning funksional-stilistik xususiyatlari 76

ALIMOVA E’TIBOR KAROMAT QIZI
O‘zbek xalq ertaklarida mifonim va teonimik birliklar 81

MUXAMMADALIYEVA SHAXZODA MAXMUD QIZI
Maqollar orqali ramziy ma’noning ifodalanishi 89

ABRUYEVA ZAXRO SHOKIR QIZI
O‘zbek tili murojaat shakllari tizimida kognitiv metaforaning o‘rni 92

XUDAYBERGANOVA MUNIRA
«Muqaddimatu-l-adab» asari ustida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar:
tilshunoslik va manbashunoslik yondashuvlari 96

ABDUQAHHOROVA XOSIYAT ABDURASUL QIZI
Tarixga oid terminlarda o‘z va o‘zlashma qatlam 100

SHADMANOVA ALYONA SERGEYEVNA
Paustovskiy hikoyalarida syujet poetikasi 104

QOSIMJONOVA FARANGIZ FARID QIZI
Iboralarning so‘z turkumlariga munosabati 108

ADABIYOTSHUNOSLIK

ҚУРОНОВ ДИЛМУРОД ҲАЙДАРАЛИЕВИЧ
Эътибордан четда қолган нашр 111

ШОФИЕВ ОБИДЖОН БАХТИЁРОВИЧ
Психологик таҳлил ва бадиий драматизм
(Эркин Аъзамнинг «Таъзия» ва «Ступка» ҳикоялари мисолида) 117

АЛИМОВ ПАРДА, АВРИДДИНОВ ЖОБИР
Бадиий характер муаммоси 121

YULDOSHEV DILMUROD
Matyoqub Qo‘shjonov talqinida qodiriy fenomeni («O‘zbekning o‘zligi» asari misolida) 123

ДИЛФУЗА ПАРДАЕВА
Художественные интерпретации образа Амира Нимура и его
времени в русской и узбекской поэзии XX века 129

BOLTAYEVA GULCHEHRA SHOKIROVNA
Taxmislarning spetsifik belgilari 132

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2025; 7-8
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

БАДИИЙ ХАРАКТЕР МУАММОСИ

Алимов Парда,
Термиз давлат педагогика институти
ўзбек тили ва адабиёти кафедраси профессори

Авриддинов Жобир,
Термиз давлат педагогика институти
ўзбек тили ва адабиёти кафедраси катта ўқитувчиси

Адабий қаҳрамон ҳар бир миллат адабиётининг кўзгуси бўлиб, инсон қалбини очишда, англаб етишда ўзига хос қиёфа яратишда адабиётнинг ўзлигини кўрсатади. Азалдан азал адабий қаҳрамон муаммоси муҳим аҳамият касб этади. Баъзан ўқилган асар қолиб унинг қаҳрамони миллат рамзига айланиб қолади.

Адабиётда композиция, сюжет, мавзу, тема, ғоя, асар тили, бадиий тасвир воситаларининг ўрни, мавзунинг ёритилиш даражаси таҳлил қилинади. Ана шу назорат масалаларни ёритишда ижтимоий ҳаёт ва ундаги янгиликлар, кишилар дунёқарашидаги ўзгаришлар асос қилиб олинади. Ҳар бир ижтимоий давр ва жамиятнинг ўз адабий мезонлари борлигини унутмаслик керак. Шўролар даврида бадиий асарларга синфийлик нуқтаи назаридан ёндошилган. Энди эса умуминсоний манфаат нуқтаи назаридан ёндошилмоқда. Ҳар қандай даврда, қайси давлатда адабиётга қандай ғоявий вазифа қўйилмасин, барибир, адабий қаҳрамон биринчи ўринга қўйилиб, у орқали ҳаётий ҳақиқати ва асарнинг бадиий моҳияти белгилаб борилади. Ҳар қандай асар, фард, қитъа, рубоий, мураббах, қисса, ҳикоя, роман бўладими марказий ўринга қаҳрамон туради. Тўрт китобдан иборат Л.Толстойнинг «Уруш ва тинчлик» романида 800 га яқин адабий қаҳрамон қатнашади.

Тўғри эпик, лирик, драматик турларда қаҳрамон иштироки турлича. Рубоий, туюқ, ғазал ва таркиббанд ва лирик жанрларда адабий қаҳрамоннинг ҳаёт ҳодисаларини кечириш жараёнидаги ҳис-туйғулари, кечинмалари, достон, роман, қисса, ҳикоя, драма, комедия, трагедиядаги ҳаётининг муайян ҳодисалари берилади. Лирик асарларда муаллиф «лирик қаҳрамон», драматик асарларда «адабий қаҳрамон»га айланади. Асардаги адабий қаҳрамонларнинг ҳаёт тарзида, кўрган кечирганларида, ҳаёли-ўйлари, дарди-ташвишлари, армон, изтиробларида ёзувчининг ўзлиги намоён бўлади: Ф.Достоевский князь Мишкин («Телба»), Л.Толстой Анна Каренина («Анна Каренина»), Чингиз Айтматов Танабой («Алвидо, Гулсара»), бола («Оқ кема»), Қобил бобо («Ўғри»), Туробжон («Анор»), Сотиболди («Бемор») ҳикояларида А.Қаҳҳор ҳаётининг ночор ва оғир дамлари берилган. Лекин ҳеч бир адабий қаҳрамон ёзувчининг ўзи эмас. Адабий қаҳрамон бир неча аср илгари яшаган бўлиши мумкин. Адабий қаҳрамоннинг прототипи бўлган тақдирда ҳам ўзувчи уни қайта ишлайди, ўз тасаввури ва қарашлари билан бойитади, бунда ижодий фантазия ёрдам беради. Тарихий шахсларни эса ўша давр тасаввури билан яратиб, бадиий тўқимадан фойдаланади, тарихий ҳақиқатни бадиий ҳақиқатга айлантиради.

Муайян қаҳрамон тимсолида ўша даврнинг ижтимоий-сиёсий, тарихий воқеалари намоён бўлади. Адабиётда ҳаётни акс эттириш, маълум бир давр воқелиги тўғрисида сўз юритишда адабий қаҳрамондан бошқа восита йўқ. Адабий қаҳрамонлар орқали даврнинг ижтимоий-сиёсий кучи намоён бўлади.

Баён этилган турли воқеа-ҳодисалар, ҳар хил муаммолар, ижтимоий-сиёсий қарашлар адабий қаҳрамон мисолида айни ўша давр дарди, ташвишларини акс эттирувчи омилдир. Фирдавсий ҳақида сўз борганда Рустам, Суҳроб, Навоий ҳақида гапирилганда Фарҳод, Ширин, Достоевский ҳақида мулоҳаза кетса Мишкин, Раскольников, Л.Толстой деганда Анна Каренина, Андрей Болконский. А.Қодирий ёки Ойбек тўғрисида юритсак Отабек, Кумуш, Зайнаб, Йўлчи, Гулнора каби адабий қаҳрамонлар кўз олдимизга келади. Фольклор асарларида ҳам илк сўз адабий қаҳрамондан бошланади. Бадиий асарда ҳаёт воқелиги, одамлар турмуш тарзи, дунёқараши ёзувчининг ҳаёт ва турмуш ҳақидаги фикрлари ижтимоий ва фалсафий мулоҳазалари, фикрлари, ҳукмлари бевосита адабий қаҳрамонлар образида берилади. (Шу ўринда китобдан олинади 465-бет)

Хомернинг «Иллиада», «Одиссея»си, Фирдавсийнинг «Шоҳнома»си, Ф.Достоевский «Телба»

асарларидаги қаҳрамонлар бир-биридан фарқ қилади. Улиф «Иллиада», «Одиссея», «Шоҳнома», «Маҳобхорат», «Рамаяна»да кўпроқ куч-қувватга тўлган қилиб кўрсатилса, рус адиблари асарларида қаҳрамоннинг кечинмасида кундалик турмуш изтироблари очилади. Навоий «Ҳамса»си қаҳрамонларида кўпроқ орзу-истак намоён бўлса, А.Қодирий, А.Қаххор асарлари одамларида бир-бирини тушунмаслик ҳолатлари берилади. Абдулла Қаххорнинг Сотиволди, Туробжон, Қобил бобо образларида ночорлик, иложсизлик, даврнинг муттаҳам амалдорларининг қинғирлиги аксини топган.

«Алпомиш», «Гўрўғли», Манас достонларидаги қаҳрамонлар бебаҳо куч-қудрат соҳиби бўлишган. Достон, эртак, афсона, ривоят, қисса, роман, ҳикоя қаҳрамонларидан маънавий куч олишган, айрим фазилатларини ўзлаштирган, ҳаётни тушуниш воситаси деб билишган, ижобий хислатлардан қувонган, салбий хусусиятларидан нафратланишган.

Адабий қаҳрамон инсон сифатида асарда етакчи ўринда туради. Лекин табиат ва ҳайвонот олами тасвирида ҳам инсоннинг хусусияти етакчи омилга эгадир. Лекин қаҳрамонларнинг асардаги иштироки ва ғоявий вазифасига кўра улар етакчи вазифага кўтарилади. «Алпомиш» достонидаги Сурхаил кампир, Тавка ойимни, «Ўткан кунлар» романидаги Отабек, Содиқ ва Мутални асарда бир хил иштирок этади деб бўлмайди. Асарда қаҳрамонлар иштироки турича бўлиши табиий. Ҳатто бир воқеа фонида бир кўринадиган образ бўлиши мумкин. Лекин улар қаҳрамон ёки характер эмас, эпизодик образлардир.

Адабий қаҳрамонларда маълум бир давр кишиларнинг қиёфаси, умр йўллари ва ҳаётий қараши мавжуд. О.Ёқубовнинг «Диёнат» асаридаги қаҳрамонлар «Улуғбек хазинаси» романидаги қаҳрамонлардан тубдан фарқ қилади. Улуғбек, Абдулатиф, XV аср, Отақўзи, Нормурод Шомуродов XX аср одами сифатида ҳаётга интилишлари, қизиқишлари, ташқи қиёфаси бир-биридан жиддий ажралиб туради. Алпомиш, Гўрўғли, Манасни доимий йўлбоши, ҳаётнинг бир қисми, ҳимоя қўрғони от тимсоли берилади. Лекин Саъдий, Отақўзи, Назар Яхшибоев ҳаётий муаммоларини ечишда от таянч бўлолмайди. Адабий қаҳрамоннинг ҳар бирини ўзига хос индивидуал қиёфаси бор, алоҳида инсон сифатида гавдаланади. Йўлчи, Ёрмат, Мирзакаримбой, Шоқосим, Туробжон, Отабек, Кумуш, Анвар, Раъно алоҳида индивид сифатида берилади.

Адабий асарларда қаҳрамоннинг кўпроқ ташқи портрети шу қаҳрамоннинг феъл-атвори, характери, дунёқараши ҳақида маълум тасаввур беради. Фольклор асарларида кўпроқ муболаға ўрин тутади. «Ўткан кунлар» романидаги Жаннат ва Содиқнинг ташқи кўриниши ўқувчида нохуш таассурот уйғотади.

Ф. Достоевский романларида қаҳрамон ташқи қиёфаси заргарона, моҳир рассомдай чизади. Ички қиёфа ҳам эътибордан четда қолмаган. Бу кўплаб адиблар учун ибрат намунасидир.[1]

А.Қодирий, М.Т.Ойбек, О.Ёқубов, П.Қодиров,А. Мухтор ўз романларида миллий қаҳрамон – миллий характер масаласини ҳал этишган. «Илоҳий комедия» Данте, «Фауст» (Гёте), «Евгений Онегин» (А.С.Пушкин) асарларида аслзодалар ҳаёти эмас, оддий одамлар ҳаётидаги ижобий хислатлар берилган. Инсон дунёсини бадиий идрок этишда рус адабиётида И.Тургенев, Л.Толстой, Ф.Достоевский янги босқичга эришди. «Муму» (Тургенев), «Уйқу истаги» (Чехов) асарларида оддий одамлар ҳаёти ҳаяжонга солади. Ҳаёт ҳодисалари ва инсоннинг мураккаблигини тасвирлашда Ф.Достоевский ижоди ибратга айланди. Буни япон адиблари ва Америка ёзувчилари тан олишди.[2]

Роман эндиликда етакчи жанрга айланмоқда. Инсонни бадиий таҳлил қилишда унинг ўрни беқиёсдир. Шунинг учун ўзбек адиблари бу жанрга қўл уриш учун жаҳон тажрибаси ўрганиши Ф.Достоевский, Жоймс, Камю, Борхес, Маркес, Коэлью, Айтматов асарларидан илҳом олишлари керак. Шундан сўнг янги миллий романлар, янги миллий характерлар пайдо бўлади.[3]

Роман жанри ўзининг беқиёс имкониятлари бошқа жанрларига қараганда салмоқлидир. Кейинги вақтларда мужазгина асарни роман деб атовчилар ҳам пайдо бўлди.

Бу жанрда сюжет кенг диапазонда акс етиши, қаҳрамонларнинг воқиада иштироки чекланмаганлиги ҳамда воқеликни узоқ давом этиши назарга тутилади.

Резюме. Мақолада ҳар бир миллат адабиётида адабий қаҳрамон масаласининг тутган ўрнига муносабат билдирилади. Ўз даврида воқеа бўлган асарлар мисолида адабий қаҳрамоннинг ўқилган асар сабаб миллат рамзига айланишига доир мулоҳазалар келтирилади.

Резюме. В статье высказывается отношение к месту литературного героя в литературе каждого народа. На примере произведений, ставших событием своего времени, приводятся рассуждения о превращении литературного героя в символ нации благодаря прочитанному произведению.

[1] А.Мухтор.Ёш дўстларимга. – Т. “Ёш гвардия”., 1980. 8-9 Б.
[2] У.Ҳамдамов. Янгиланиш эҳтиёжи . – Т. “Инсон – мантиқ фарзанди”., 2007. 38-44 Б.
[3] Сайосознание европейской культуры XX века. Москва: политиздат. 1991 йил. 230-бет.